

Utmaningar i språkförskolan

Om språk, tänkande och konsten att styra sig själv

David Edfelt

Leg psykolog & författare, psykologdavid.se

Tipsbanken

psykologdavid.se

David Edfelt
leg psykolog & författare
Utbildning, handledning, verksamhetsutveckling,
föreläsningsstöd

Petra Krantz
Lindgren & David
Edfelt

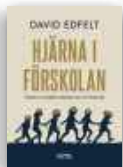
Podd om vuxnas
kommunikation och
konflikthantering
med barn och unga

David Edfelt & Bo
Hejlskov Elvén

Podd om vardagens
pedagogik i hem,
förskola/skola och
andra verksamheter
utifrån forskning
och erfarenheter

Förskola

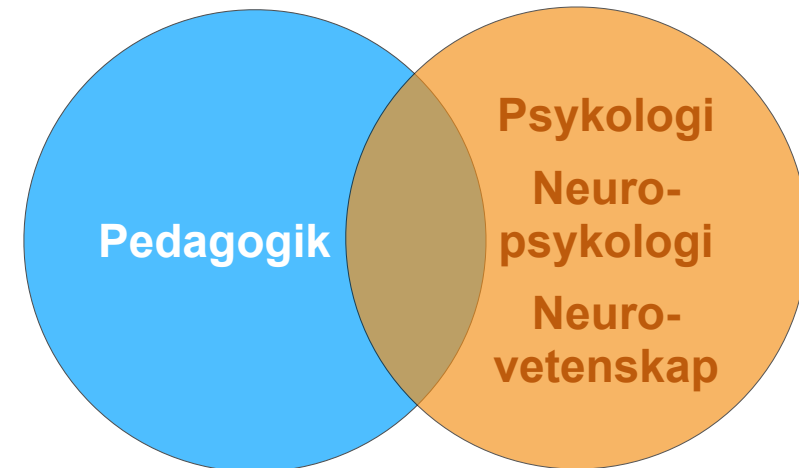
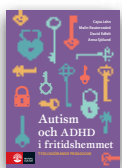
Allmänlitt.

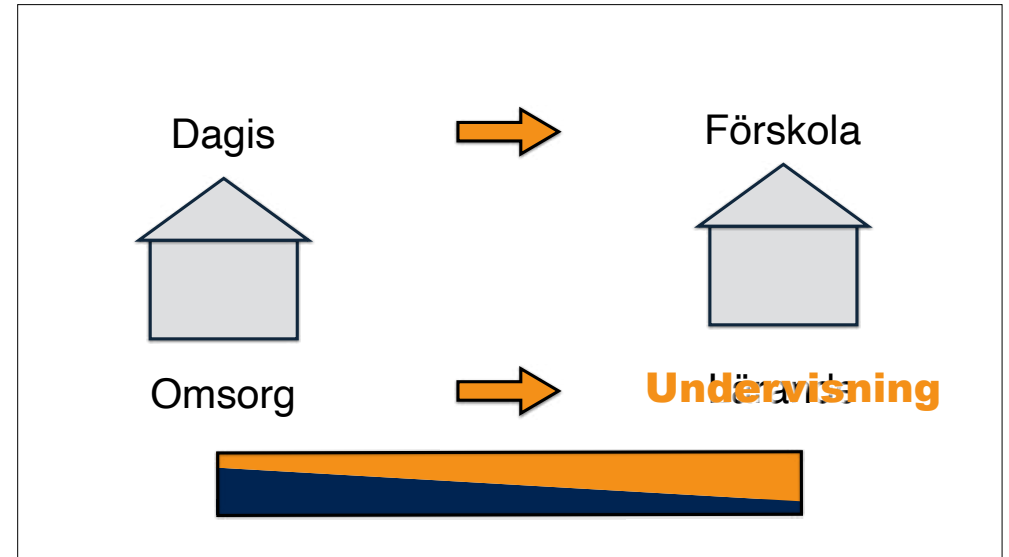

Föräldrar

Skola

Kraven

- ## Förväntningar
Klara av övergångar	Komma på vad man har lust med
Ta lagom med mat	Anpassa sig till förändringar
Vara rädd om saker	Tåla lite frustration
Förstå talat språk	Välja
Plocka upp efter sig	Ta initiativ
Komma till ro i vilan	Leka med andra
Följa instruktioner	Turtagning
Springa, hoppa och ha kul	Inte slåss
Lyssna och vara fokuserad	Vänta
Acceptera rutiner & regler	...

Lek & samspel

Läsa av andra och förstå deras intentioner
Bromsa sig, vara uppmärksam på andra
Föreställa sig saker i huvudet
Komma överens, ge och ta
Hantera mycket information samtidigt
Ändra sig smidigt
Anpassa sin egen idé till andras

Lyssna

Hörsel	Intressant
Vara fokuserad	Engagerad
"Vara stilla"	Relation
Förståelse	Ljud
Språk	Ljus
Tolka social kommunikation	Syre
Turtagning...	Innehåll
	Tid...

Bild: Helena Shutrick

Vad krävs vid fri lek

- Välja aktivitet som är möjlig att göra
- Föreställa sig saker i huvudet
- Läsa av andra och förstå deras intentioner
- Ta initiativ till lek med andra på ett bra sätt
- Förstå talat språk
- Turtagning, vänta på sin tur
- Vara flexibel och klara av att byta tankespar
- Att använda bra strategier vid frustration
- Klara av att släppa en motgång och gå vidare
- Klara av att följa rutiner & regler
- Bromsa sig, vara uppmärksam på andra
- Komma överens, ge och ta
- Hantera mycket information samtidigt
- Anpassa sin egen idé till andras

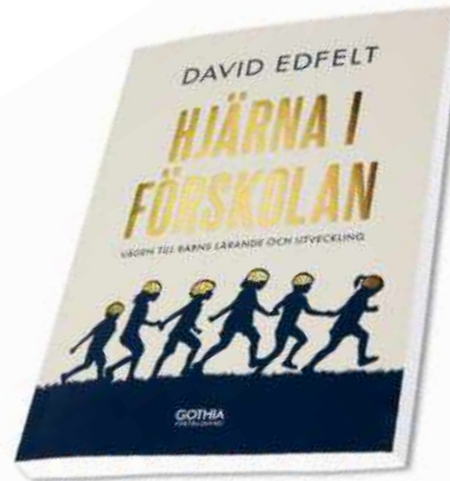

Exekutiva funktioner

Organisera
Planera
Prioritera
Hämna impulser
Kontrollera affekter (känslor)
Tidsuppfattning
Arbetsminne
mm

Barns handlingar

- Kopplat till förmågan att styra sig själv
- Förmågan utvecklas i olika takt för olika barn
- Vissa barn behöver tydligare guidning för att lära sig
- Självstyrning utvecklas till ca 25 års ålder
- Självstyrningen är svårt vid neuropsykiatriska funktionsnedsättningar
- Svårigheter med självstyrning är "normalt" hos små barn

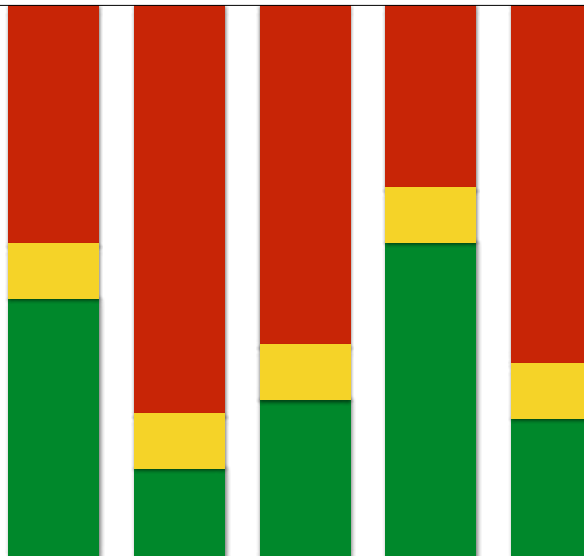
Kunskap och massa tips:
Gener och hjärna
Mat och sömn
Trygghet och stress
Känslor
Socialt samspel och språk
Lek och lärande
Trauma
Autism, adhd och
tal- & språkstörning
Studiematerial

14

Kan inte

Kan med hjälp

Kan

Handlingar vid överkrav

Negativa

Gå därifrån, skrika, spela pajas, slåss, pilla på andra, lägga sig under ett bord, göra ljud, kasta saker, slänga ur sig tillmälen, springa iväg, hoppa omkring, gå på toa, bli passiv, prata med en kamrat, vända sig bort, riva sönder saker, gå omkring, säga fula ord/svåra, dra någon i håret, banka med benet mot något, rulla runt på golvet, ta andras saker, klättra omkring, dra igång andra...

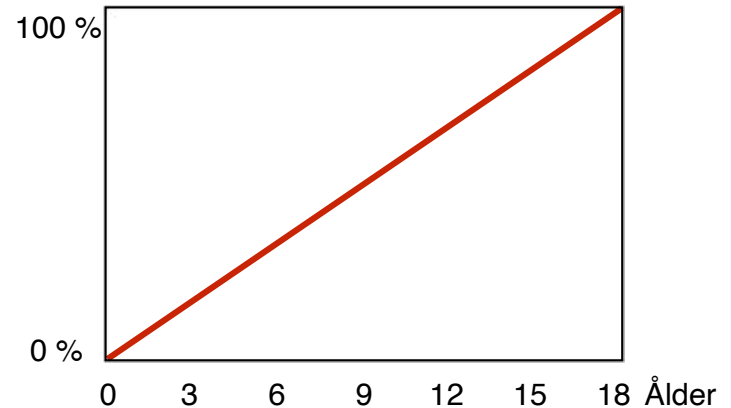
Positiva

Be om hjälp, säga att det är svårt, kolla på någon och göra lika, försöka lite till, göra något annat konstruktivt under tiden...

Vårt viktigaste verktyg: Nyfikenheten

När du ser ett problemskapande beteende, ställ dig frågan:
Vad är svårt just nu?

Ansvar

Individens fungerande
Beteende och handlingar i vardagen

Olika funktioner

Minne, koncentration, styrningsfunktioner etc

Neuropsykologi

Hjärnans struktur och uppbyggnad

Neurologi

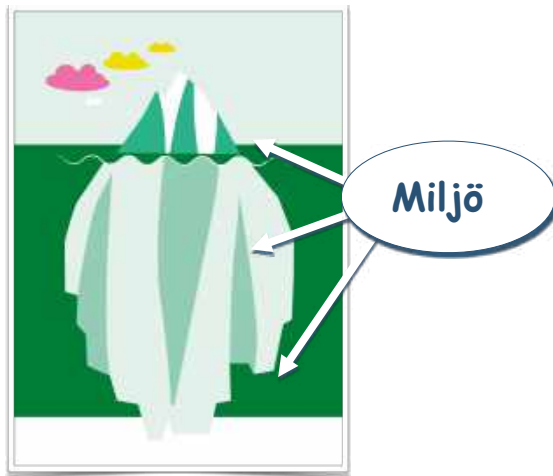
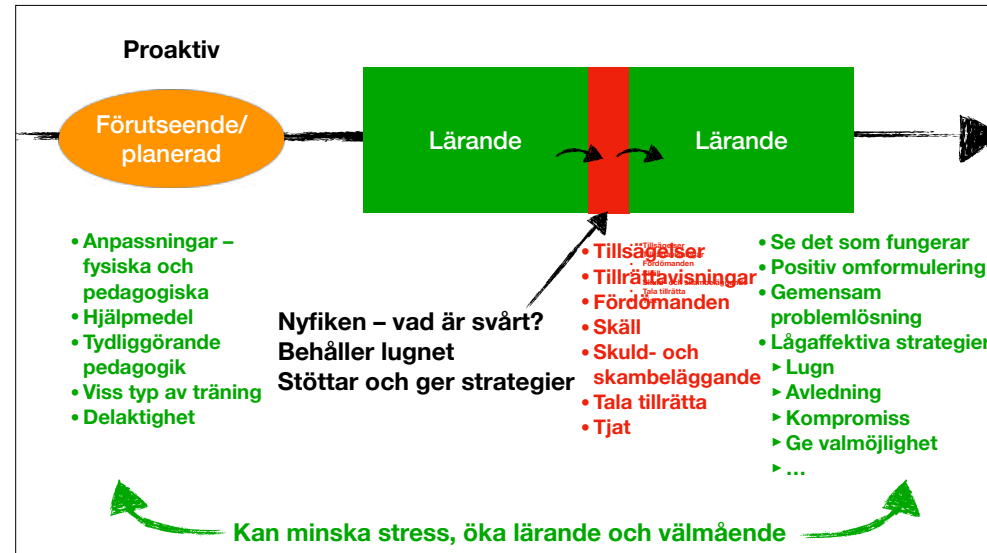
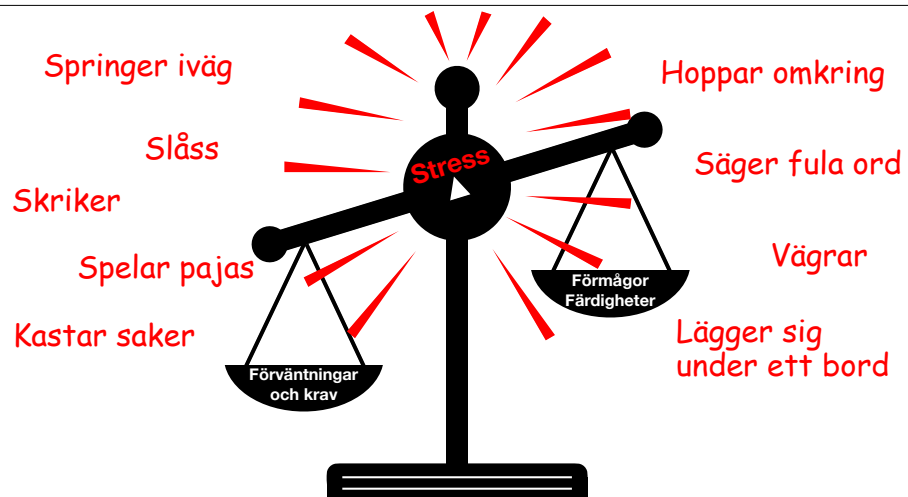
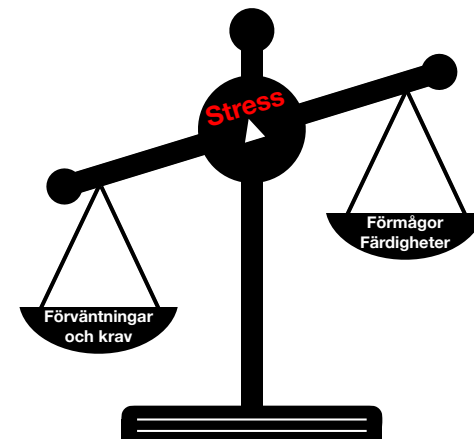
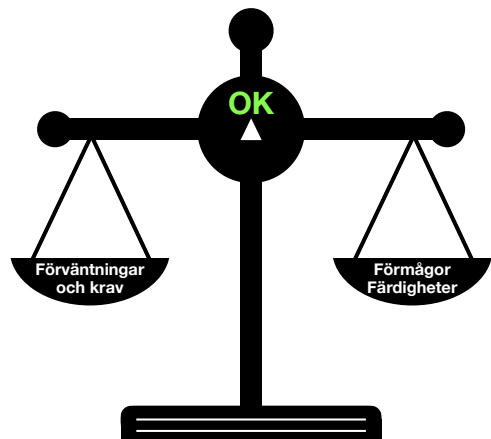

Bild: Helena Shutrick

Styra eller stödja

Uppfostran och pedagogik

- Platon skriver:
 - Sokrates anser människor inte handlar fel frivilligt – de handlar rätt om de kan
 - Adeimantos ser på människor som egoistiska, som handlar socialt acceptabelt när det gagnar oss
- Aristoteles såg barn mer som ofärdiga vuxna. Lite som växter som behöver vatten och näring och ibland en pinne att stödja sig mot.

Uppfostran och pedagogik

Diskussionen handlar om:

- lydnad genom manipulation eller auktoritära metoder pga att människor är egoistiska
- eller
- autonomi genom stöd utifrån att människor gör sitt bästa och inte gör fel med fil

Douglas McGregor, 1960

McGregor beskrev två grundläggande synsätt som påverkar våra metoder

- Teori X – människor är lata och måste motiveras, kontrollera och övervakas
- Teori Y – människor söker självständighet och gör sitt bästa utifrån förutsättningarna
- Att utgå ifrån teori Y var mest effektivt i forskningen

Uppfostran och pedagogik

Barn är lata och måste motiveras

Barn gör sitt bästa utifrån förutsättningarna

Diane Baumrind, 1967

Auktoritär
Hård och reaktiv

Tillåtande
Mjuk, Laizzes faire

Auktoritativ

... men hon pratar enbart om vad som gör barn lydiga

Wendy Grolnick, 1989

Kontroll ← → Autonomistöd

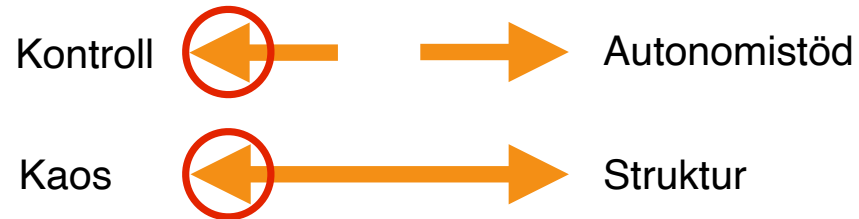
Kaos ← → Struktur

Auktoritär pedagogik

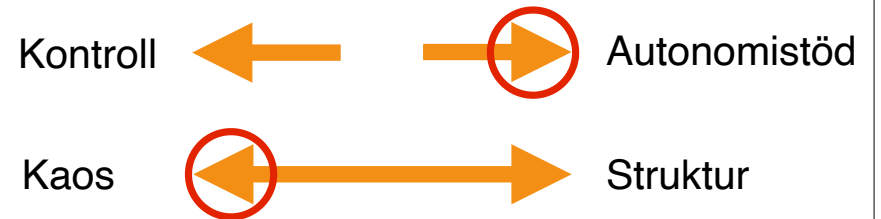
Kontroll ← → Autonomistöd

Kaos ← → Struktur

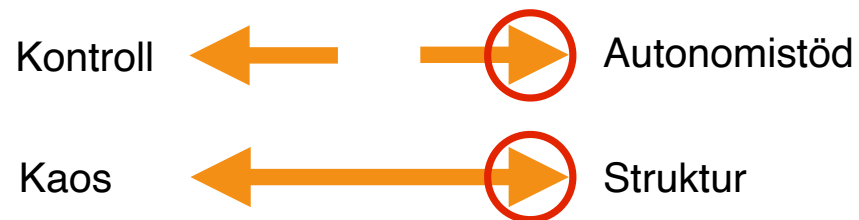
Ödeläggande pedagogik

Låt-gå-pedagogik (Laissez-faire)

Autonomistödande pedagogik

Michael Tomasello, 2016

Tomasello beskriver två moraliska spår som varit viktiga för att hålla samman en grupp och öka deras chans till överlevnad

- Vi tar hand om den svage – **Etik**
- Vi ser till att alla i gruppen uppför sig – **Moralisering**

Bo Hejlskov Elvén, 2020

Om vi anser att barnet är svagt eller sårbart

- Tror vi barnet gör sitt bästa
- Tar vi ansvar
- Ökar vår önskan att förstå varför
- Ökar vår tendens till empati
- Gillar vi barnet mer
- Ökar vår flexibilitet och acceptans
- Anpassar vi mer kring barnet

Det blir en god cirkel

Bo Hejlskov Elvén, 2020

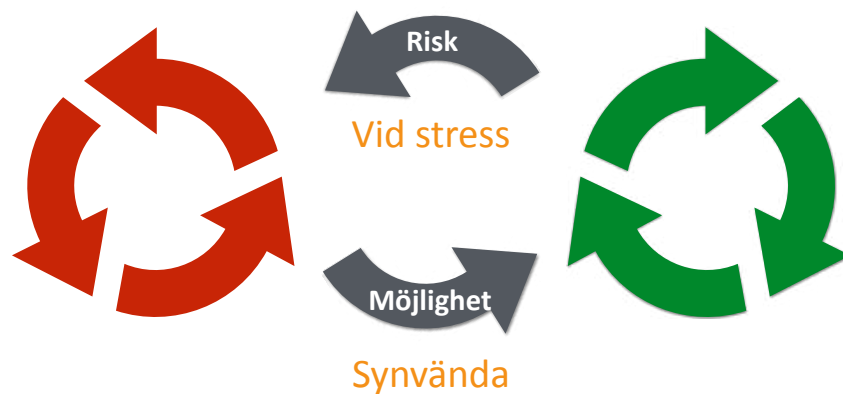
Om vi anser att barnet är jämbördig med oss själva

- Tror vi att barnet gör det med flit
- Läger vi ansvaret på barnet
- Minskar vår önskan att förstå varför
- Minskar vår tendens till empati
- Tycker vi mindre om barnet
- Minskar vår flexibilitet och acceptans
- Anpassar vi mindre kring barnet

Det blir en ond cirkel

Att vända en negativ trend

Styra barn – ger ej strategier

Tillsägelser	Tillrättavisningar	Fördömanden
Skuld- och skambeläggande		Skäll
Tjat	Tala tillrätta	Bestraffa/konsekvens
Hota		Ignorera
Belöna/belöningsystem		
Förödmjuka	Håna	Slänga ut
Förbud: Fysiskt och psykiskt våld		

Stödja barn – kan ge strategier

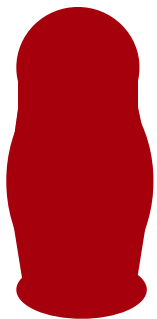
Skapa struktur
Förbereda
Tydliggöra
Använda hjälpmedel
Påminna

Rutiner
Göra meningsfullt
Tillgängliggöra
Göra tillsammans med
Först-sedan-strategier

Skapa delaktighet
Anpassa
Berätta innan
Visa

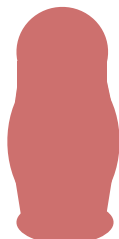
Att ha, göra eller vara?

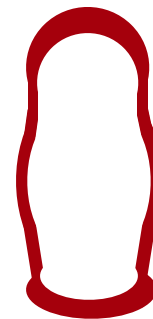
Human
having

Human
doing

Human
being

Själv- bestämmande- teorin

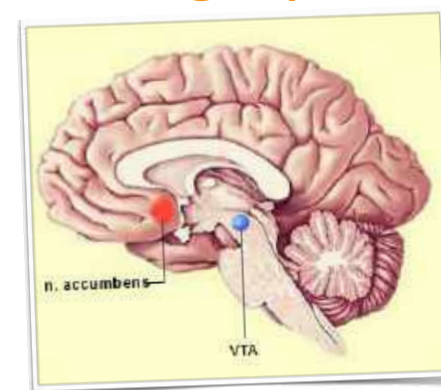
Yttre motivation

- Psykologilexikon: Motiv att göra något som uppstår genom hot om obehagliga konsekvenser eller löfte om belöning som inte ligger i själva utförandet av en uppgift, utan i något som man får utstå respektive får för att man utför den.
- Två typer:
 - yttre styrning: barnet gör något därför att andra vill och man känner sig tvingad eller vill vara till lags.
 - införlivad motivation: barnet gör något på grund av att den man gillar har samma inriktning och barnet identifierar sig med personen.

Inre motivation

- Psykologilexikon: Lust att utföra något på grund av intresse för själva saken och inte för den belöning eller det resultat som utförandet leder till.
- Ju mer man i skola, utbildning och arbetsliv tillerkänner varje individ självbestämmande och eget ansvar, desto mer av inre motivation utvecklar var och en.
- Tre typer:
 - Lust att veta, att ta reda på
 - Lust att göra, att prestera
 - Lust att uppleva

Belöningssystemet

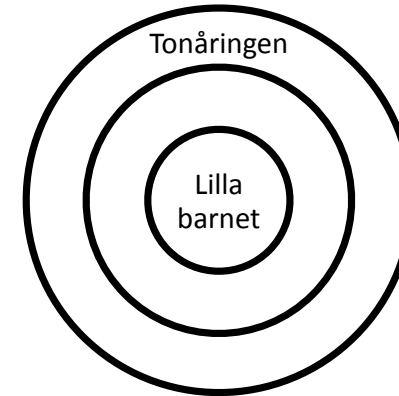

Av The brain.mcgill.ca, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3434215>

Självbestämmandeteorin

- Self-Determination Theory, SDT
- Edward Deci, amerikansk psykolog & forskare om inre motivation
- En person kan känna inre motivation först när tre basala psykologiska behov tillgodoses:
 - **Autonomi** – möjlighet att påverka sin situation
 - **Kompetens** – att kunna, ev med hjälp
 - **Samhörighet** – del i ett sammanhang

Självbestämmande

Autonomi

Autonomi

- Grek: Autos - själv, Nomos: bruk, ordning, lag
- Självbestämmande
- Upplevelsen att själv kunna välja, fatta beslut
- Inte samma som att bestämma allt.
- Ökat ansvar med ökad ålder och mognad.
- Autonomistödjande pedagogik ligger nära Tydliggörande pedagogik

Hur många beslut fattar du medvetet eller omedvetet från att du går in i hallen tills du klätt på dig?

1. Varför ska jag göra det?
2. Vad ska jag göra?
3. Var ska jag vara?
4. Med vem ska jag vara?
5. När ska jag göra det?
6. Hur ska jag göra det?
7. Hur länge ska jag göra det?
8. Hur mycket ska jag göra?
9. Vad händer sedan?

Autonomi – hur öka?

- Skapa struktur
- Delaktighet, överlämna viss möjlighet till självbestämmande – när, var, hur...?
- Ta in barnets perspektiv
- Förklara varför den vuxne tar ett visst beslut

Kompetens

Kompetens

- Längtan efter och behov av att känna sig effektiv i det man gör.
- Drivkraft att utvecklas
- "Det kompetenta barnet"
- Förmågor och färdigheter
- Otrygg i kompetens → svag självkänsla, lågt självförtroende, struntar i att lära sig, uppblåst, agerar utåt/inåt, prestationsångest/perfektionism

Kompetens – hur öka?

- Tilltro till barnet när det går
- Rätt nivå, anpassa situationer och förutsättningar. Stötta barnet i att lyckas.
- Uppmuntrar försök och avdramatiserar misstag
- Be barnet hjälpa till, be om råd

Samhörighet

Samhörighet

- Känna att man är värdefull för andra, men också att andra är värdefull för en själv
- Ingå i en grupp, ett sammanhang, delaktighet.
- Kopplad till viss situation, till stunden

Diskutera era förväntningar på barnen

Hur vet vi när de ligger rätt?
Ge några exempel på när du/ni skapat överkrav för en eller flera barn?
Vad hände då?

Diskutera självstyrning

I vilka situationer krävs goda självstyrningsfunktioner (exekutiva funktioner)? Hur gör vi idag för att underlätta för de barn som har svårt med självstyrningen. Tag upp några exempel och diskutera tillsammans. Välj 1-3 situationer med högre krav som ni önskar förbättra.

Diskutera stressiga situationer

Tag upp några situationer med (stark) stress.
Vilka kroppsliga reaktioner hade du/ni då?
Vad gjorde du/ni?
Vad gjorde barnet/barnen?
Vad hade du gjort om du inte varit stressad?
Vad skulle kunna hjälpa dig/er att behålla lugnet?

Diskutera självbestämmandeteorin

Hur arbetar vi med automi, kompetens och samhörighet?